

ПОВЕРНЕННЯ БІЖЕНЦІВ В УКРАЇНУ ЯК НАЙКРАЩЕ РІШЕННЯ ДЛЯ СТИМУЛЮВАННЯ ВІДНОВЛЕННЯ

ПОВЕРНЕННЯ БІЖЕНЦІВ В УКРАЇНУ ЯК НАЙКРАЩЕ РІШЕННЯ ДЛЯ СТИМУЛЮВАННЯ ВІДНОВЛЕННЯ

Аналітичний звіт 2024

Війна в Україні стала найбільшою гуманітарною кризою Європи з часів Другої світової війни. Мільйони українців були змушені покинути свої домівки, шукаючи притулку як у межах країни, так і за кордоном. У цій ситуації важливо не лише забезпечити їхню безпеку, а й створити умови для їх повернення додому. Повернення українських біженців стане ключовим елементом відновлення країни — від стабілізації демографічної ситуації до стимулювання економічного розвитку.

З початку війни, станом на 21 березня 2024 року, за даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), понад 6,4 мільйона українців залишаються біженцями в країнах Європи та за її межами. Більшість з них виїхали до сусідніх європейських країн. Польща, Німеччина, Чехія, Італія та Іспанія стали основними напрямками для тих, хто шукав безпеки.

Упродовж 2024 року вплив мігрантів з України тривав і загалом за рік становив близько 500 тис. осіб, і у 2025 році очікується продовження цієї тенденції. Як йдеться у "Інфляційному звіті" НБУ, ризики з безпекою, відключення електроенергії негативно впливають на якість життя українців, що зумовлює їхній виїзд за кордон. В НБУ припустили, що така ситуація буде простежуватися і в цьому році.

Водночас, за оцінками Міжнародної організації з міграції (МОМ), станом на початок 2024 року понад 3,5 мільйонів осіб є внутрішньо переміщеними особами (ВПО), залишивши свої домівки на сході та півдні країни. Фактична чисельність ВПО в Україні складає 3 548 000 осіб. Повернулися до свого звичного місця проживання 4 734 000 осіб. Найбільше ВПО приймають Дніпропетровська (14%) та Харківська (12%) області. Більшість із них походять із Донецької області (22%). Найбільші потоки переміщень у межах області зафіксовано у Запорізькій (91%) та Харківській (85%) областях.

Незважаючи на активні зусилля української влади та міжнародних організацій щодо підтримки біженців, виклики, пов'язані з їхнім поверненням, залишаються значними. Кожна людина має право повернутися до своєї країни і ми повинні зробити все можливе, щоб забезпечити безпечне та гідне повернення українських біженців, коли це стане можливим.

ВИКЛИКИ

Перший і найбільший виклик — відсутність житла. Багато міст і сіл були зруйновані або суттєво пошкоджені під час бойових дій, що зробило повернення неможливим для сотень тисяч людей. Станом на кінець 2024 року загальна кількість житла, зруйнованого Росією з лютого 2022 року, становить 231 тисяч об'єктів. При цьому, це лише ті об'єкти, факт знищення або пошкодження яких вже вдалося підтвердити. У Донецькій області знищено або пошкоджено 81,8 тис житлових об'єктів. На Харківщині - 42,6 тис, на Київщині - 29,9 тис, на Херсонщині - 19,2 тис, у Запорізькій області - 15,3 тис житлових об'єктів.

Іншою перешкодою є нестача робочих місць, особливо у регіонах, які постраждали найбільше. Крім того, інфраструктура, така як школи, лікарні та транспортні мережі, також потребує відновлення, щоб створити базові умови для життя. Не менш важливими є постійна загроза обстрілів та мінна небезпека, психологічні наслідки війни, а також проблеми з доступом до базових послуг.

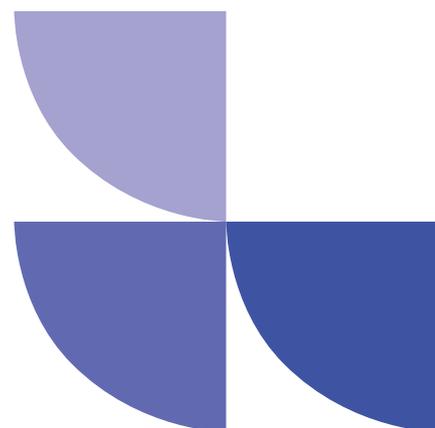
ООН та інші міжнародні організації вже мають досвід повернення біженців у країни, які пережили конфлікти. Приміром, у Мозамбіку після завершення громадянської війни було організовано масштабну репатріаційну кампанію, яка передбачала не лише повернення людей до своїх домівок, а й їх реінтеграцію в суспільство через програми професійного навчання та створення робочих місць. Таким чином протягом 10 років повернулося 78% біженців. У Ліберії, після багаторічної громадянської війни, ООН успішно реалізувала модель 4R (репатріація, реінтеграція, реабілітація та реконструкція), яка допомогла повернути понад 500 тисяч біженців.

Міжнародні організації та європейські фонди відіграють ключову роль у підтримці України та українських біженців, а також у підготовці до їхнього повернення. УВКБ ООН (UNHCR) надає гуманітарну допомогу, захист та підтримку українським біженцям у країнах перебування та працює над створенням умов для їхнього добровільного повернення. МОМ (IOM) допомагає ВПО та біженцям, надаючи підтримку у сфері житла, охорони здоров'я, працевлаштування та психосоціальної допомоги. ЮНІСЕФ (UNICEF) зосереджує свою діяльність на захисті прав та добробуту дітей, які постраждали від війни, надаючи гуманітарну допомогу, включаючи доступ до освіти, охорони здоров'я та психологічної підтримки.

Європейський Союз надає значну фінансову та гуманітарну допомогу через програму EU4Ukraine, а також через Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF) та Європейський соціальний фонд (ESF+), які можуть бути використані для підтримки відновлення інфраструктури та створення робочих місць. Рада Європи також активно підтримує Україну в різних сферах, що є важливими передумовами для безпечного повернення біженців.

Повернення біженців є складним гуманітарним завданням, **яке потребує скоординованих зусиль усіх зацікавлених сторін,**

включаючи уряди, міжнародні організації та громадянське суспільство, а також реінтеграцію людей у суспільство, надання їм доступу до освіти, медицини та робочих місць. Україна має **розробити власну стратегію повернення,** спираючись на міжнародний досвід і враховуючи специфіку національної ситуації.

НЕОБХІДНІ КРОКИ НА ШЛЯХУ ДО ПОВЕРНЕННЯ УКРАЇНЦІВ

1. Розробка та впровадження державних програм з будівництва та відновлення житла, зокрема соціального житла з урахуванням принципів інклюзії, а також створення національного фонду соціального та муніципального житла з можливістю соціальної оренди.

Цей пункт є критично важливим, оскільки відсутність безпечного та придатного для проживання житла є однією з головних перешкод для повернення біженців. Державні програми повинні включати кілька напрямків, з особливим акцентом на інклюзивність та доступність:

Відновлення пошкодженого житлового фонду з урахуванням інклюзивних стандартів: Необхідно провести детальну оцінку руйнувань та розробити чіткі плани відновлення багатоквартирних будинків, приватних осель та об'єктів соціальної інфраструктури (дитячих садків, шкіл, лікарень). Процес відновлення повинен не лише відповідати сучасним стандартам енергоефективності та безпеки, але й враховувати потреби людей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення (доступність, пандуси, ліфти, спеціалізовані приміщення тощо). Важливо залучити як державні кошти, так і міжнародну допомогу, а також кошти приватних інвесторів.

Будівництво нового житла, включаючи соціальне та муніципальне житло з інклюзивним дизайном: У регіонах, де житло було повністю зруйноване або кількість охочих повернутися перевищує наявний житловий фонд, необхідно організувати будівництво нового житла. Особливу увагу слід приділити створенню національного фонду соціального та муніципального житла. Це передбачає будівництво або придбання житла, яке буде надаватися громадянам, які потребують підтримки, на умовах соціальної оренди за доступними цінами. Усе нове житло повинно проєктуватися та будуватися з урахуванням принципів універсального дизайну та інклюзії, щоб бути придатним для проживання всіх категорій населення.

Компенсація за втрачене або пошкоджене житло: Держава має розробити прозорий та ефективний механізм компенсації громадянам, чиє житло було втрачене або пошкоджене внаслідок війни. Це може включати як прямі виплати, так і надання

сертифікатів на придбання нового житла, пільгові умови кредитування, а також можливість отримання житла з національного фонду соціального/муніципального житла на умовах соціальної оренди.

Сприяння іпотечному кредитуванню: Запровадження державних програм пільгового іпотечного кредитування для громадян, які повертаються, допоможе їм придбати власне житло. Житло нового покоління з розвиненою інфраструктурою: На початковому етапі повернення необхідно забезпечити людей сучасним, сталим житлом з розвиненою соціальною та транспортною інфраструктурою, що відповідає європейським стандартам комфорту. Замість традиційних "тимчасових" споруд або бараків, слід розглядати варіанти швидкого зведення пре-фаб-будинків високої якості з усіма необхідними комунікаціями, або використання існуючого житлового фонду, який може бути тимчасово наданий для проживання. Важливо, щоб таке житло було розташоване в місцях з доступом до якісних медичних послуг, освітніх закладів, можливостей для працевлаштування та культурного дозвілля. Також слід передбачити можливість отримання такого житла через національний фонд соціальної оренди, забезпечуючи доступність та гнучкість для тих, хто повертається.

Створення національного фонду соціального та муніципального житла з можливістю соціальної оренди дозволить забезпечити житлом найбільш вразливі верстви населення, які не мають можливості придбати власне житло або скористатися іпотечним кредитуванням. Це також сприятиме більш гнучкому розв'язанню житлової проблеми для біженців, які повертаються, на початковому етапі їхньої реінтеграції.

2. Створення умов для розвитку малого та середнього бізнесу, які сприятимуть створенню нових робочих місць у регіонах, що постраждали від війни. Це може включати державні гранти та пільгові кредити для підприємців, які готові працювати в цих регіонах.

Створення нових робочих місць є ключовим для економічної інтеграції біженців, які повертаються. Державні заходи підтримки малого та середнього бізнесу можуть включати:

Грантові програми: Надання безповоротної фінансової допомоги (грантів) для започаткування або відновлення власного бізнесу, особливо в пріоритетних галузях економіки для постраждалих регіонів.

Пільгове кредитування: Забезпечення доступу до дешевих кредитів з низькими відсотковими ставками або відстрочкою платежів для підприємців, які працюють у постраждалих регіонах.

Податкові пільги: Запровадження тимчасових податкових пільг для підприємств, які створюють нові робочі місця для біженців та ВПО у постраждалих регіонах.

Адміністративна підтримка: Спрощення процедур реєстрації та ведення бізнесу, надання консультаційної та юридичної допомоги підприємцям.

Створення бізнес-інкубаторів та технопарків: Підтримка створення інфраструктури для розвитку інноваційного бізнесу та стартапів у постраждалих регіонах.

Програми підтримки самозайнятості: Надання фінансової та консультаційної допомоги для тих, хто бажає започаткувати власну справу як самозайнята особа.

Залучення міжнародних донорів: Активна співпраця з міжнародними організаціями та фондами для залучення додаткових ресурсів на підтримку малого та середнього бізнесу.

3. Професійне навчання та перепідготовка біженців, особливо молоді та незахищених груп населення, дозволить їм інтегруватися в економіку та знайти роботу.

Надання можливостей для отримання нових навичок та перекваліфікації є важливим для забезпечення працевлаштування біженців, які повертаються, особливо якщо їхні попередні професії стали неактуальними або робочі місця були втрачені. Програми повинні включати:

Оцінка потреб ринку праці: Проведення досліджень для визначення найбільш затребуваних професій у різних регіонах України.

Короткострокові курси професійного навчання та перепідготовки: Організація безкоштовних або доступних курсів з актуальних професій, включаючи як традиційні спеціальності, так і нові напрямки, пов'язані з відновленням та розвитком економіки.

Програми стажування та практики: Співпраця з підприємствами для організації стажувань та практик, що дозволить біженцям отримати практичний досвід та підвищити свою конкурентоздатність на ринку праці.

Підтримка у працевлаштуванні: Надання послуг з пошуку роботи, консультування з питань кар'єри, допомога у складанні резюме та підготовці до співбесід.

Програми для молоді: Спеціальні програми навчання та працевлаштування для молодих людей, які повертаються, включаючи можливості для отримання першої роботи.

Навчання підприємництва: Організація курсів та тренінгів з основ підприємництва для тих, хто бажає започаткувати власний бізнес.

Визнання кваліфікацій: Спрощення процедур визнання професійних кваліфікацій, отриманих за кордоном, для полегшення працевлаштування.

4. Надавати підтримку людям, які пережили травми війни, щоб вони могли успішно повернутися до мирного життя. Це може включати психологічну допомогу та соціальні програми з реінтеграції.

Війна завдала глибоких психологічних ран багатьом українцям. Надання комплексної підтримки є необхідним для їхнього успішного повернення до мирного життя:

Розширення мережі психологічної допомоги: Створення та підтримка центрів психологічної допомоги на національному та місцевому рівнях, забезпечення доступу до кваліфікованих психологів, психотерапевтів та психіатрів.

Програми психологічної підтримки для різних груп населення: Розробка спеціалізованих програм для дітей, підлітків, дорослих, літніх людей, ветеранів війни та членів їхніх сімей.

Групи підтримки та самодопомоги: Створення та підтримка груп взаємодопомоги для людей, які пережили схожі травматичні події.

Соціальні програми з реінтеграції: Розробка та впровадження програм, спрямованих на відновлення соціальних зв'язків, адаптацію до нових умов життя та подолання соціальної ізоляції.

Допомога у відновленні документів та майнових прав: Надання юридичної та адміністративної допомоги у відновленні втрачених документів та майнових прав.

Програми підтримки для людей з інвалідністю: Забезпечення доступу до необхідних медичних послуг, реабілітації та соціальної підтримки для людей, які отримали інвалідність внаслідок війни.

Інформаційні кампанії: Проведення інформаційних кампаній для підвищення обізнаності про наслідки травми війни та заохочення людей звертатися за допомогою.

Залучення міжнародних експертів: Співпраця з міжнародними організаціями та експертами для обміну досвідом та впро-

вадження найкращих практик у сфері психологічної та соціальної підтримки.

Реалізація цих детальних пунктів державної програми вимагатиме значних зусиль та ресурсів, але є необхідною умовою для успішного повернення українських біженців та відновлення сильної та процвітаючої України.

Повернення українців додому — це не лише технічне завдання з відновлення житла. Це масштабний процес, який потребує комплексного підходу та об'єднання зусиль держави, міжнародної спільноти та самих громадян. Від успішного повернення українських біженців залежить майбутнє країни — її економічна стабільність, соціальна згуртованість та стратегічне відновлення. Тому важливо вже зараз розробити та впровадити ефективну стратегію, яка допоможе нашим співвітчизникам знову відчувати себе вдома.

Тільки об'єднавши зусилля,
ми зможемо повернути
додому наших людей і разом
відбудувати сильну та
процвітаючу Україну.

www.ukrainerebuild.com.ua